

ERYK WIERZEJSKI
(UNIWERSYTET ŁÓDZKI)
ORCID: 0009-0000-6795-0914

ROSNĄCA OBECNOŚĆ CHIŃSKIEJ REPUBLIKI LUDOWEJ NA BLISKIM WSCHODZIE W XXI WIEKU

Streszczenie. Chińska Republika Ludowa jako kraj aspirujący do roli wiodącego supermocarstwa w multilateralnym świecie intensyfikuje swoją obecność międzynarodową w każdym regionie świata. Dojście do władzy Xi Jinpinga kończy erę doktryny 28 znaków Denga Xiaopinga polegającej na „ukrywaniu własnych możliwości”. Zmiana władzy rozpoczyna erę chińskiego marzenia, które do 2049 r. ma zaowocować wielkim chińskim renesansem. Odrodzone mają być państwem determinującym politykę międzynarodową. Region Bliskiego Wschodu w ciągu ostatnich dekad stał się kluczowym obszarem w polityce ChRL. Region ma znaczenie dla Pekinu z uwagi na surowce (import ropy naftowej) i strategiczne położenie na styku trzech kontynentów (Europy, Afryki i Azji). Aspekt strategiczny objawia się w chińskiej obecności ekonomicznej, politycznej i militarnej, której zadaniem jest zabezpieczenie chińskich interesów w regionie. Celem niniejszego artykułu jest analiza wybranych aspektów chińskiej obecności na Bliskim Wschodzie w XXI w. Przeanalizowane zostały aspekty gospodarcze, polityczne oraz militarne pod kątem zwiększającej się obecności Państwa Środka w regionie. Analizie został poddany również aspekt chęci wyparcia przez rząd w Pekinie amerykańskiej strefy wpływów. Hipoteza artykułu zakłada, iż Chińska Republika Ludowa systematycznie zwiększa swoje zaangażowanie oraz wpływy na Bliskim Wschodzie, przy jednoczesnym balansie pomiędzy rywalizacją ze Stanami Zjednoczonymi a byciem beneficjentem obecności USA w regionie.

Słowa kluczowe: Bliski Wschód, Nowy Jedwabny Szlak, Chiny, Stany Zjednoczone, Xi Jinping

Wprowadzenie

Bliski Wschód, z uwagi na swoją strategiczną pozycję oraz zasoby surowcowe, od lat jest obiektem zainteresowania oraz rywalizacji najważniejszych aktorów międzynarodowych. W drugiej połowie XX w.

najważniejszymi aktorami zewnętrznymi były Stany Zjednoczone i Związek Radziecki. Sytuacja ta uległa zmianie w latach 90. XX w., po rozpadzie ZSRR. Stany Zjednoczone jako jedyne istniejące supermocarstwo stały się głównym aktorem, zaprowadzając PAX Americana¹ – relatywny pokój, oparty na sile militarnej USA oraz polityce liberalizacji handlu. W drugiej dekadzie XXI w. pozycja Stanów Zjednoczonych wciąż była dominująca w regionie, jednak można zaobserwować coraz większą obecność państw aspirujących do roli supermocarstw w nowym, multilateralnym świecie. Rosja jako spadkobierca ZSRR walczy o utrzymanie i odzyskanie dawnych stref wpływów, a Indie oraz przede wszystkim Chińska Republika Ludowa (ChRL) wyrastają na wschodzące mocarstwa azjatyckie.

Celem niniejszego artykułu jest analiza wybranych aspektów chińskiej obecności na Bliskim Wschodzie w XXI w. Przeanalizowano aspekty gospodarcze, polityczne oraz militarne, zwracając uwagę na rosnącą obecność Państwa Środka w regionie. Analizie poddano również kwestie chińskich działań, zmierzających do wyparcia amerykańskiej strefy wpływów. Hipoteza artykułu zakłada, że Chińska Republika Ludowa systematycznie zwiększa swoje zaangażowanie i wpływy na Bliskim Wschodzie, balansując między rywalizacją ze Stanami Zjednoczonymi a korzystaniem z obecności USA w regionie.

Artykuł został podzielony na pięć części. Pierwsza zarysowuje uwarunkowania relacji na linii ChRL – Bliski Wschód. Druga omawia działania ChRL w regionie w pierwszych dwóch dekadach XXI w. Trzecia część porusza kwestię muzułmańskiej mniejszości Ujgurów zamieszkujących prowincję Xinjiang w kontekście relacji z Bliskim Wschodem. Czwarta część koncentruje się na militarnej obecności Chin w regionie oraz ich potencjalnej rywalizacji ze Stanami Zjednoczonymi. Ostatnia część to podsumowanie oraz wnioski.

Historyczne uwarunkowania relacji Chińskiej Republiki Ludowej z krajami Bliskiego Wschodu

Relacje na linii Chińska Republika Ludowa – Bliski Wschód od samego początku istnienia ChRL nie należały do najlepszych. Kraje Bliskiego Wschodu nie uznawały jako legalnej władzy chińskiej ChRL, lecz Republikę Chińską na Tajwanie. Ten stan rzeczy miał swój początek w chińskiej wojnie domowej, która zakończyła się zwycięstwem komunistów nad Kuomintangiem w 1949 r. Podczas wojny domowej większość chińskich muzułmanów walczyła po stronie Kuomintangu, zajmując wysokie stanowiska. Jedną z najważniejszych takich osób był Ma Bufang, który zasiadał w Komitecie cen-

¹ B. Mucha-Leszko, *Globalna czy regionalna liberalizacja handlu międzynarodowego?*, „Współczesne Problemy Ekonomiczne. Globalizacja. Liberalizacja. Etyka” 2014, nr 8, s. 143.

tralnym Kuomintangu. Po wojnie został przedstawicielem ROC w Kairze, a następnie, w 1957 r., ambasadorem Republiki w Arabii Saudyjskiej². Z perspektywy chińskich komunistów kraje arabskie jawiły się jako sojusznicy USA. Z tego powodu pierwszym krajem, z którym ChRL nawiązała stosunki dyplomatyczne, był rewolucyjny Irak, po obaleniu Fajsała II.

W 1978 r. w Iranie doszło do rewolucji islamskiej, w wyniku której została utworzona Islamska Republika Iranu. Ten moment podzielił relacje Chin z Bliskim Wschodem na dwa obszary: kraje arabskie oraz Iran.

Lata 90. XX w. przyniosły nawiązanie stosunków międzynarodowych między ChRL a Arabią Saudyjską – najważniejszym krajem Zatoki Perskiej. Reforma gospodarcza Denga Xiaopinga przekształciła chińską gospodarkę socjalistyczną w hybrydę między socjalizmem a gospodarką rynkową. Zmiany gospodarcze zwiększyły zapotrzebowanie ChRL na surowce energetyczne, w tym ropę naftową. W tym okresie dominującym nurtem w polityce zagranicznej Chin była doktryna 28 znaków stworzona przez Xiaopinga. Doktryna składała się z siedmiu zasad wyrażonych w czteroznakowych aforyzmach³, inaczej zwanych „doktryną ukrywania własnych możliwości”. Stosowano ją aż do rządów Hu Jintao, podczas których rozpoczęto debatę nad zmianami w strategii. Efektem tej debaty było wystąpienie Hu Jintao na forum Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) w 2005 r., gdzie przedstawił koncepcję „harmonijnego świata”. Składała się ona z czterech głównych zasad: multilateralizmu, budowania wzajemnie korzystnych stosunków i unikania konfliktów, poszanowania odrębności kulturowej oraz działania w oparciu o Kartę Narodów Zjednoczonych⁴. Całkowite odejście od doktryny Denga nastąpiło wraz z objęciem władzy przez Xi Jinpinga w 2012 r. Chiny miały przejść transformację, która miała uczynić z nich państwo determinujące politykę międzynarodową⁵.

Podczas XVIII Zjazdu Komunistycznej Partii Chin Xi postawił przed państwem dwa cele na stulecie. Pierwszym było stworzenie „społeczeństwa umiarkowanego dobrobytu”, co miało przejawiać się w stworzeniu klasy średniej niezbędnej do transformacji modelu gospodarczego z opierającego się na wzroście i eksporcie na model zrównoważonego rozwoju, oparty na

² G. Hutchings, *Modern China: A Guide to a Century of Change*, Cambridge 2001, s. 351.

³ D. Mierzejewski, *Spory o miejsce i rolę Chin w stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Chiny w XXI wieku. Perspektywy rozwoju*, red. W.J. Dziak, K. Gawlikowski, M. Ławacz, Warszawa 2012, s. 55.

⁴ M. Pietrasiak, D. Mierzejewski, *Między wzrastaniem a harmonią – uwagi o chińskiej polityce zagranicznej*, [w:] *Chiny w stosunkach międzynarodowych*, red. M. Pietrasiak, D. Mierzejewski, Łódź 2012, s. 12–13.

⁵ A. Broma, *Chińska strategia na Bliskim Wschodzie w XXI wieku – ewolucja kluczowych elementów*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2018, nr 3, s. 236.

rynku wewnętrznym i konsumpcji⁶. Klasa średnia miała powstać poprzez wzrost dochodów przeciętnego Chińczyka o połowę do 2021 r., czyli stulecia powstania partii. Drugi cel, którego realizacja ma zostać zakończona do 1 października 2049 r. (stulecie powstania ChRL), to „wielki renesans narodu chińskiego”. Jak wskazał Xi, oznacza to budowę „nowoczesnego, socjalistycznego społeczeństwa, dobrze prosperującego, silnego, demokratycznego, zaawansowanego kulturowo i harmonijnego”⁷.

Na arenie międzynarodowej Chiny mają dążyć do pokojowego, wielobiegunowego świata, pozbawionego hegemonii. Według Xi, Chiny (jako zjednoczone Chiny kontynentalne i Republika Chińska na Tajwanie) będą mogły stanowić przeciwwagę dla Stanów Zjednoczonych. Odrodzone Chiny mają przejąć większą odpowiedzialność na arenie międzynarodowej. Sama koncepcja „chińskiego marzenia” – *Chinese Dream* nawiązuje do *American Dream*⁸, co może sugerować zmierzch ery amerykańskiej hegemonii.

Chińskie działania w XXI w.

Znaczenie Bliskiego Wschodu dla Chin doskonale odzwierciedla fakt, że część projektu Nowego Jedwabnego Szlaku obejmuje ten region. Lądowa trasa, zaproponowana w Astanie, oraz morska trasa, zaproponowana na Bali, były chińskimi inicjatywami, mającymi na celu nawiązanie do antycznych czasów Jedwabnego Szlaku, łączącego Europę, Bliski Wschód i Chiny. Inicjatywa Pasa i Szlaku, jako inne określenie Jedwabnego Szlaku, to ambitny i największy projekt geostrategiczny od czasów zakończenia II wojny światowej. Udział blisko 70 państw miałby zapewnić Chinom kontynuację rozwoju gospodarczego i technologicznego, wzmocnić ich pozycję na arenie międzynarodowej oraz skonsolidować wpływy w państwach, przez które miałby przebiegać szlak.

Rejon bliskowschodni odgrywa kluczową rolę w planach morskiej trasy. Szlak ten biegnie od Morza Chińskiego po Morze Śródziemne, przechodząc przez Morze Czerwone, Morze Arabskie, Cieśniny Bosfor i Dardanele oraz Kanał Sueski, czyniąc kraje Bliskiego Wschodu najważniejszymi ogniwami tego szlaku.

⁶ B. Góralczyk, *Geostrategia Xi Jinpinga – Chiny ruszają w świat*, „Rocznik Strategiczny” 2016, t. 22, s. 286–300.

⁷ X. Jinping, *The Governance of China*, Beijing 2014, s. 38.

⁸ K. Czornik, *Bliski Wschód jako region zintensyfikowanego oddziaływania i wpływów Chińskiej Republiki Ludowej w drugiej dekadzie XXI wieku*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2020, nr 17(1), s. 125.

W 2016 r. rząd Chin wydał dokument „China's Arab Policy Paper”⁹. Chiny podkreślają w nim pokojową współpracę z krajami arabskimi na podstawie Pięciu Zasad Pokojowego Współistnienia: wzajemnego poszanowania suwerenności i integralności terytorialnej, wzajemnej nieagresji, wzajemnego nieingerowania w sprawy wewnętrzne, równości i wzajemnych korzyści oraz pokojowego współistnienia. Dokument opisuje schemat współpracy 1+2+3. Na pierwszym miejscu kładzie nacisk na współpracę energetyczną. Drugim filarem jest budowa infrastruktury oraz ułatwienie handlu i inwestycji. Trzecim filarem są wysokie technologie, rozwój energii jądrowej oraz przemysłu kosmicznego, w tym rozwój satelitów.

Chiny z roku na rok zwiększają swoje zaangażowanie gospodarcze w relacjach z krajami Bliskiego Wschodu. Pekin jest największym importerem ropy naftowej na świecie. W okresie od stycznia do grudnia 2022 r. import wyniósł 439,2 mln ton ropy naftowej¹⁰. W roku 2023 ich udział w światowym imporcie wyniósł 22,4%. Z roku na rok zwiększa się ogólny bilans importu ropy z krajów Bliskiego Wschodu (poszczególne wzrosty i spadki są zależne od sytuacji w poszczególnych państwach). Waga handlowa regionu nie sprowadza się jednak tylko do importu surowców energetycznych. Region Bliskiego Wschodu jest również ważnym punktem chińskiego eksportu.

Według danych Carnegie Endowment for International Peace handel Pekinu wzrósł w ciągu zaledwie dwóch lat z 180 miliardów dolarów w 2019 r. do 259 miliardów dolarów w 2021 r.¹¹ Te dane wskazują na dynamiczny rozwój relacji gospodarczych między Chinami a krajami Bliskiego Wschodu. Region ten staje się coraz bardziej kluczowy z perspektywy Pekinu, zwłaszcza ze względu na rosnące zapotrzebowanie kraju na surowce energetyczne.

Relacje Chin z Iranem różnią się od relacji z innymi krajami regionu, głównie z powodu sankcji nałożonych na Iran przez państwa zachodnie. Międzynarodowa sytuacja Iranu sprawiła, że Chiny stały się jego najważniejszym partnerem. Taka sytuacja pozwala Pekinowi traktować Iran instrumentalnie. W 2011 r. oba kraje podpisały porozumienie, na mocy którego Chiny przez 13 lat otrzymały prawo do eksploatacji irańskich złóż gazu ziemnego i ropy naftowej. Kwestia surowców energetycznych jest jedną z najważniejszych

⁹ The State Council the People's Republic of China, *Full text of China's Arab Policy Paper*, https://english.www.gov.cn/archive/publications/2016/01/13/content_281475271412746.htm (dostęp: 8.05.2024).

¹⁰ K. Kobylarz, *Chiny przechodzą na prowadzenie w globalnym imporcie ropy naftowej*, <https://obserwatorlogistyczny.pl/2023/05/16/chiny-przechodza-na-prowadzenie-w-globalnym-imporcie-ropy-naftowej/> (dostęp: 10.05.2024).

¹¹ A. Fleck, *China's Wide Reach as a Trading Partner in the MENA Region*, <https://www.statista.com/chart/30275/ranking-of-china-as-trading-partner-of-mena-countries/> (dostęp: 10.05.2024).

osi współpracy między Chinami a Iranem. Chiny pomagają Iranowi w omijaniu międzynarodowych sankcji nałożonych na eksport ropy, co przynosi im korzyści. Jednak w przypadku innych sankcji współpraca ta nie przebiega tak pomyślnie, co wywołuje niezadowolenie Teheranu. Iran rokrocznie zwiększa wydobycie ropy naftowej, której Chiny są największym importerem. Firma badawcza Kpler szacuje, że 90% irańskiego eksportu trafia do Chin¹².

W 2021 r. podpisano „Iran–China 25-year Cooperation Program”¹³, który zakładał, że w ciągu 25 lat Chiny zainwestują w Iranie 400 miliardów dolarów. Inwestycje te miały dotyczyć kilkudziesięciu sektorów, w tym bankowości, telekomunikacji, portów, kolei, opieki zdrowotnej oraz technologii informatycznych. Umowa była przedstawiana przez irańskich decydentów jako przełomowa, jednak Chiny podkreślały, że nie ma w niej ściśle określonych inwestycji. Lata 2021–2024 przyniosły rozczarowanie, jeśli chodzi o optymizm Iranu w tej kwestii. W 2021 r. Chiny zainwestowały w Iranie jedynie 185 milionów dolarów w porównaniu z Arabią Saudyjską, która w tym samym okresie zainwestowała 5 miliardów dolarów¹⁴. Taki stan rzeczy wywołał niezadowolenie wśród władz irańskich, które zaczęły domagać się wyższych cen za ropę. Sytuacja ta tworzy oś konfliktu, jednak z uwagi na geopolityczne uwarunkowania Iran nie może sobie pozwolić na zerwanie lub osłabienie relacji z Pekinem.

Chińscy decydenci zdają sobie sprawę z tej sytuacji, dlatego mogą pozwolić sobie na pewien stopień ignorowania niezadowolenia Iranu. Chiny, znane z minimalizacji kosztów związanych z poszerzaniem stref wpływów, mogą czekać na moment, w którym pozorne inwestycje w Iranie uspokoją tamtejsze władze. Z tego powodu chińskie władze bardzo krytycznie zareagowały na wycofanie się Stanów Zjednoczonych z porozumienia nuklearnego z Iranem za administracji Donalda Trumpa.

Budując swoją pozycję w regionie, Chiny są szczególnie zainteresowane stabilnością. Państwo Środka unika angażowania się w konflikty lokalne, zwłaszcza mając na uwadze doświadczenia z obserwacji amerykańskich interwencji w Iraku i Afganistanie. Dlatego też Chiny starają się odgrywać rolę mediatora w regionie. Pekin był aktywny na arenie dyplomatycznej

¹² Nikkei Asia, *Iran's oil exports reach 5-year high, with China as top buyer*, <https://asia.nikkei.com/Business/Markets/Commodities/Iran-s-oil-exports-reach-5-year-high-with-China-as-top-buyer> (dostęp: 10.05.2024).

¹³ The New York Times, *China, with \$400 Billion Iran Deal, Could Deepen Influence in Middle East*, <https://www.nytimes.com/2021/03/27/world/middleeast/china-iran-deal.html> (dostęp: 10.05.2024).

¹⁴ J. Fulton, *China doesn't have as much leverage in the Middle East as one thinks – at least when it comes to Iran*, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/china-mena-leverage-iran-houthi-yemen/> (dostęp: 10.05.2024).

podczas inicjacji formatu P5+1 w 2009 r., w sprawie irańskiego programu nuklearnego. Osiągnięcie kompromisu w 2015 r. było istotne z punktu widzenia Chin, ponieważ eliminowało ryzyko nałożenia sankcji na chińskie podmioty gospodarcze, prowadzące interesy w Iranie.

Na arenie ONZ, gdzie Chiny mają prawo weta jako stały członek Rady Bezpieczeństwa, od czasu Arabskiej Wiosny w 2011 r. Chiny zaczęły częściej korzystać z tego prawa, zwłaszcza w sprawach związanych z Bliskim Wschodem¹⁵. Jest to jeden z najbardziej widocznych przejawów zaangażowania Chin w regionie oraz budowania pozycji asertywnego państwa. 6 kwietnia 2023 r. Arabia Saudyjska oraz Iran zgodziły się na ponowne otwarcie swoich ambasad. Był to efekt porozumienia podpisanego 10 marca w Pekinie¹⁶. Celem porozumienia była stabilizacja regionu. Zaangażowanie Chińskiej Republiki Ludowej w ten proces podkreśla osłabienie relacji Arabii Saudyjskiej ze Stanami Zjednoczonymi za administracji Joe Bidena oraz umacnia pozycję Chin jako ważnego państwa, dbającego o stabilność na Bliskim Wschodzie.

Kwestia ujgurska

Jedną z interesujących osi w relacjach ChRL – Bliski Wschód jest kwestia ujgurska. Ujgurzy są mniejszością etniczną pochodzenia tureckiego wyznającą islam. Zamieszkują obszar Autonomicznego Regionu Xinjiang, znajdującego się w północno-zachodnich Chinach. Region ten zajmuje jedną szóstą powierzchni kraju. Ujgurzy są rdzenną ludnością Xinjiangu, stanowiąc około 45% populacji regionu. Drugą co do wielkości grupą są Chińczycy Han, którzy stanowią 40% populacji.

Ze względu na różnice między Ujgurami a Hanami w regionie okresowo dochodzi do zamieszek. Przez lata restrykcje stosowane przez Pekin wobec Ujgurów budziły oburzenie opinii międzynarodowej. Jednak z perspektywy ChRL największe zagrożenie pojawiło się w związku z wojną w Syrii, w której Ujgurzy brali udział po stronie ISIS. Według chińskiego wysłannika trudno oszacować dokładną liczbę Ujgurów walczących w Syrii¹⁷, jednak ambasador Chin szacował ich liczbę na około 5 tysięcy osób. Aspiracje ISIS do utworzenia struktur w Xinjiangu oraz perspektywa powrotu do kraju doświadczonych w boju weteranów, wyposażonych w sprzęt wojskowy i mających

¹⁵ A. Broma, *Chińska strategia...*, s. 240.

¹⁶ S. Nowacka, *Polityka Arabii Saudyjskiej w świetle porozumienia z Iranem*, <https://pism.pl/publikacje/polityka-arabii-saudyjskiej-w-swietle-porozumienia-z-iranem> (dostęp: 10.05.2024).

¹⁷ B. Blanchard, *China Envoy Says No Accurate Figure on Uighurs Fighting in Syria*, Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-china/china-envoy-says-no-accurate-figure-on-uighurs-fighting-in-syria> (dostęp: 8.05.2024).

międzynarodowe kontakty mogłyby doprowadzić do zaognienia zamieszek i ruchów separatystycznych w regionie.

Obawy związane z destabilizacją regionu skłoniły rząd w Pekinie do zaostrzenia represji w prowincji. Zwiększono liczbę policji, rozbudowano cyfrową inwigilację, a także utworzono liczne punkty kontrolne. Według organizacji Human Rights Watch¹⁸ władze ChRL zbierają próbki DNA, odciski palców, skany tęczyówek oraz grupy krwi od wszystkich mieszkańców w wieku od 12 do 65 lat. W przypadku „kluczowych pracowników” oraz ich rodzin kryterium wiekowe nie obowiązywało – dane były zbierane od wszystkich bez wyjątku. Najbardziej kontrowersyjnym krokiem polityki Pekinu było utworzenie „obozów reedukacyjnych” dla muzułmańskiej ludności. Pierwsze informacje o takich obozach pojawiły się w 2013 r. W tych miejscach osadzano mieszkańców bez podstaw prawnych czy wyroków sądowych, poddawano ich represjom oraz zmuszano do pracy. 31 sierpnia 2022 r. ukazał się raport ONZ na temat sytuacji Ujgurów¹⁹. W raporcie stwierdzono, że liczba osób poddawanych represjom nie jest dokładna, jednak może sięgać nawet miliona. ONZ uznała zarzuty wobec Chin w sprawie tortur, gwałtów, złego traktowania, przymusowego leczenia i pracy za wiarygodne, podkreślając, że metody stosowane przez rząd wobec Ujgurów mogą stanowić zbrodnie przeciwko ludzkości.

Jak na sytuację Ujgurów zapatrują się kraje Bliskiego Wschodu, które znane są z solidarności wobec innych wyznawców islamu? W relacjach chińsko-arabskich dominuje milczenie na temat przestrzegania praw człowieka, co można określić jako przyzwolenie. Chińska Republika Ludowa, w przeciwieństwie do krajów Zachodu, nie jest zainteresowana kwestiami demokratyzacji, praw człowieka czy mniejszości w krajach arabskich. Podobnie kraje Bliskiego Wschodu nie poruszają kwestii Ujgurów w swoich relacjach z Pekinem.

Przykładami takiej postawy są ćwiczenia Falcon Shield-2023 oraz stanowisko Turcji. W sierpniu 2023 r. odbyły się wspólne ćwiczenia Chińskiej Republiki Ludowej i Zjednoczonych Emiratów Arabskich, pół roku po podpisaniu umowy o sprzedaży Emiratom 15 zaawansowanych samolotów szkoleniowych L-15 Falcon. Ćwiczenia odbyły się w Ujgurskim Xinjiangu. Wcześniej, w 2009 r., Turcja potępiła Chiny za zamieszki, w których zginęło 200 osób. Premier Recep Tayyip Erdoğan określił sytuację w Xinjiangu jako

¹⁸ Human Right Watch, *China: Minority Region Collects DNA from Millions*, <https://www.hrw.org/news/2017/12/13/china-minority-region-collects-dna-millions> (dostęp: 8.05.2024).

¹⁹ United Nations, *OHCHR Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, People's Republic of China*, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/2022-08-31/22-08-31-final-assesment.pdf> (dostęp: 8.05.2024).

ludobójstwo²⁰. Tego rodzaju słowa mogłyby zwiastować kryzys w relacjach Pekin – świat muzułmański. Jednak nawet Erdoğan uznał, że dobre relacje z Pekinem są bardziej wartościowe, co skutkowało ograniczeniem wolności wypowiedzi Ujgurów przebywających w Turcji²¹.

Przykłady te pokazują, że pozycja ChRL jest na tyle silna, iż krajom regionu nie opłaca się poruszać kontrowersyjnych tematów, które mogłyby zaszkodzić relacjom z Pekinem.

Chiny jako beneficjent polityki USA na Bliskim Wschodzie

Chińska Republika Ludowa zwiększa swoją obecność na Bliskim Wschodzie również w aspekcie militarnym. Przytoczony wcześniej przykład ćwiczeń Falcon Shield-2023 oraz sprzedaży myśliwców Emiratom Arabskim to tylko jedna z inicjatyw. W październiku 2023 r. chińskie okręty uczestniczyły w ćwiczeniach wojskowych w Omanie²². W dniach 12–15 marca 2024 r. Rosja, Chiny i Iran przeprowadziły wspólne manewry na Morzu Arabskim²³. Podobne ćwiczenia odbyły się rok wcześniej. Ich celem było zacieśnienie współpracy między krajami oraz demonstracja siły w obliczu rosnących napięć na Morzu Czerwonym.

Osobnym przypadkiem, wartym omówienia, jest budowa pierwszej chińskiej zagranicznej bazy wojskowej w Dżibuti. Dżibuti to najmniejszy kraj afrykański, liczący zaledwie 1,1 miliona mieszkańców. Kraj ten leży w strategicznym obszarze cieśniny Bab al-Mandab. Chiny nawiązały stosunki dyplomatyczne z Dżibuti w 1979 r., a w ciągu ostatnich dwóch dekad systematycznie uzależniały ten kraj od siebie. Inwestycje infrastrukturalne o wartości 1,44 miliarda USD zostały sfinansowane przez chińskie banki, a Chiny są właścicielem ponad 70% długu Dżibuti²⁴. W 2020 r. eksport Chin do Dżibuti wyniósł 3,26 miliarda dolarów²⁵, co stanowiło 37,7% całego importu

²⁰ Reuters, *Turkish leader calls Xinjiang killings „genocide”*, <https://www.reuters.com/article/idUSTRE56957D/> (dostęp: 10.05.2024).

²¹ R. Bianchi, *The Perception of the 2009 Ürümqi Conflict across the Islamic World*, [w:] *Toward Well-Oiled Relations? China's Presence in the Middle East Following the Arab Spring*, red. N. Horesh, Basingstoke 2016, s. 49.

²² Ministry of National Defense of the People's Republic of China, *44th Chinese naval escort taskforce concludes visit to Oman*, http://eng.mod.gov.cn/xb/News_213114/OverseasOperations/EscortMissions/16259035.html (dostęp: 9.05.2024).

²³ B. Lendon, *China, Russia and Iran put on show of force with Mideast naval drills*, <https://edition.cnn.com/2024/03/13/middleeast/china-russia-iran-navy-drills-intl-hnk/index.html> (dostęp: 9.05.2024).

²⁴ Observatory of Contemporary Crises, *China in Djibouti: a future uncertain*, <https://crisesobservatory.es/china-in-djibouti-a-future-uncertain/> (dostęp: 9.05.2024).

²⁵ The Observatory of Economic Complexity, *China/Djibouti*, <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/dji> (dostęp: 9.05.2024).

tego kraju²⁶. Wybór Dżibuti na pierwszą chińską bazę wojskową miał przede wszystkim strategiczny wymiar. Cieśnina Bab al-Mandab jest kluczowym punktem na trasie Nowego Jedwabnego Szlaku, szczególnie w aspekcie ochrony szlaków przed piratami oraz rebelią Huti.

Pomimo sprzeciwu Stanów Zjednoczonych, które już wcześniej posiadały bazę wojskową w Dżibuti (podobnie jak Japonia, Hiszpania, Francja i Włochy), w 2015 r. Pekin poinformował o podpisaniu umowy z Dżibuti na 10-letnią dzierżawę terenu pod budowę bazy logistycznej²⁷ położonej zaledwie 12 km od bazy amerykańskiej. Władze ChRL deklarowały, że celem bazy jest wypełnianie międzynarodowych zobowiązań Chin w zakresie bezpieczeństwa, a sama baza ma charakter antypiracki, humanitarny oraz pokojowy.

Czy rosnąca pozycja ChRL w regionie, zarówno w aspekcie militarnym, jak i ekonomicznym, stanowi próbę wyparcia Stanów Zjednoczonych z Bliższego Wschodu? Odpowiedź na to pytanie jest paradoksalna. Z jednej strony ChRL dąży do zwiększenia swoich wpływów poprzez inwestycje, handel oraz obecność militarną, co może przyczynić się do osłabienia roli Stanów Zjednoczonych. Z drugiej strony, Chiny są beneficjentem obecności USA w regionie i czasem współpracują z nimi. Jak określił to Barack Obama, Chiny są „free riderem” w międzynarodowym systemie²⁸. Termin „free rider” odnosi się do kraju, który korzysta z międzynarodowego systemu, nie biorąc za niego pełnej odpowiedzialności.

Chiny zaprzeczają byciu „free riderem”, podkreślając swoje zaangażowanie międzynarodowe, choćby poprzez wsparcie zniszczonego Iraku²⁹ kwotą 2,5 miliona yuanów (407 300 USD) w 2003 r. Irak jest ciekawym przykładem współpracy pomiędzy USA a Chinami. W roku 2002 Chiny poparły rezolucję ONZ nr 1441³⁰, która stanowiła podstawę do amerykańskiej interwencji w Iraku. Po obaleniu rządów Saddama Husajna Chiny, obok Iranu, stały się największym beneficjentem sytuacji w Iraku. Chiny są największym nabywcą ropy naftowej z Iraku, importując około 35% irańskiego surowca. Są również największym inwestorem w irackim przemyśle energetycznym. China Petroleum and Chemical Corporation posiada udziały w czterech głównych polach

²⁶ The Observatory of Economic Complexity, *Djibouti*, <https://oec.world/en/profile/country/dji> (dostęp: 9.05.2024).

²⁷ Ł. Jureńczyk, *Uwarunkowania budowy i rozwoju bazy morskiej Chińskiej Republiki Ludowej w Dżibuti*, „Roczniki Humanistyczne” 2020, nr 9, s. 10.

²⁸ The New York Times, *Exclusive Obama Interview: China as a Free Rider*, <https://www.youtube.com/watch?v=Hg8ntdSbmCk> (dostęp: 9.05.2024).

²⁹ Embassy of People's Republic of China in the Kingdom of Lesotho, *China is offering, not taking a 'free ride'*, http://ls.china-embassy.gov.cn/eng/zgsgy/201507/t20150713_6679817.htm (dostęp: 9.05.2024).

³⁰ United Nations, *Resolution 1441 (2002)*, <https://www.un.org/depts/unmovic/documents/1441.pdf> (dostęp: 6.05.2024).

naftowych: Halfaya, Rumaila, Ahdab oraz West Qurna 1. Do roku 2027 Chiny planują zwiększyć import do 7 milionów baryłek dziennie, w porównaniu do 5,4 miliona w 2023 r.³¹

Czy Chiny są „free riderem”? Odpowiedź brzmi: tak i nie. Chiny angażują się tam, gdzie obecność przynosi im korzyści, i korzystają z istniejącego systemu międzynarodowego. Takie podejście jest zgodne z doktryną 28 znaków Denga Xiaopinga, która, choć dziś formalnie nie obowiązuje, pozostawiła swoje piętno na chińskiej polityce.

Czy Chiny stanowią zagrożenie dla amerykańskiej pozycji na Bliskim Wschodzie? Główna oś konfliktu między USA a ChRL, która coraz bardziej prawdopodobnie prowadzi do konfrontacji zbrojnej, znajduje się na Tajwanie. Republika Chińska (Tajwan) ma kluczowe znaczenie dla ChRL z punktu widzenia mocarstwowego, ekonomicznego i strategicznego. Po pierwsze, aspekt mocarstwowy: chiński renesans może dojść do skutku jedynie w zjednoczonym państwie. Po drugie, aspekt ekonomiczny: Tajwan jest głównym światowym producentem półprzewodników, jednego z najważniejszych zasobów współczesnego świata. Aspekt ten jest szczególnie ważny, ponieważ Chiny nie posiadają technologii mogącej zastąpić import półprzewodników, zwłaszcza po amerykańskiej blokadzie w tym zakresie³². Po trzecie, Chiny chcą oddalić Stany Zjednoczone od swoich granic. W marcu 2024 r. USA rozpoczęły stałe stacjonowanie wojsk na Tajwanie, w celu prowadzenia misji szkoleniowych³³. W przypadku konfliktu o Tajwan między ChRL a USA region Bliskiego Wschodu stanie się kluczowy dla Chin, będąc ich „miękkim podbrzuszem”. Stany Zjednoczone mogłyby zablokować cieśniny Bab al-Mandab i Ormuz, niszcząc tym samym chińskie zdolności energetyczne w zakresie importu ropy naftowej oraz ekonomicznie odcinając Chiny od najważniejszego szlaku handlowego na świecie.

Aktualnie trwająca wojna w Ukrainie przekreśliła chińskie plany dotyczące lądowego Jedwabnego Szlaku, który miałby przebiegać przez Rosję, Ukrainę oraz Białoruś. Rosja jest obłożona sankcjami, na terytorium Ukrainy trwa wojna, a Białoruś jest zależna od Rosji. Z tych powodów celem Chin

³¹ Shafaq, *Iraq heads to China to boost its oil production*, <https://shafaq.com/en/Economy/Iraq-heads-to-China-to-boost-its-oil-production> (dostęp: 6.05.2024).

³² The White House, *President Biden Signs Executive Order on Addressing United States Investments in Certain National Security Technologies and Products in Countries of Concern*, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/08/09/president-biden-signs-executive-order-on-addressing-united-states-investments-in-certain-national-security-technologies-and-products-in-countries-of-concern/> (dostęp: 9.05.2024).

³³ P. Miedziński, *Niecodzienny ruch USA. Siły specjalne na stałe na Tajwanie*, <https://portalobronny.se.pl/geopolityka/niecodzienny-ruch-usa-sily-specjalne-na-stale-na-tajwanie-aafN-aZfh-MBvh.html> (dostęp: 9.04.2024).

jest zwiększenie swoich wpływów na Bliskim Wschodzie, jednocześnie wzmacniając niezależność krajów regionu, co w rezultacie mogłoby doprowadzić do osłabienia pozycji Stanów Zjednoczonych.

Podsumowanie

Chińska Republika Ludowa od momentu objęcia władzy przez Xi Jinpinga realizuje wizję „wielkiego chińskiego renesansu” mającą na celu przywrócenie państwa do roli mocarstwa w multilateralnym świecie. Jako mocarstwo Chiny sukcesywnie zwiększają swoje zaangażowanie na arenie międzynarodowej, w tym na Bliskim Wschodzie. W ciągu pierwszych dwóch dekad XXI w. Chiny zwiększyły swoją obecność w aspekcie ekonomicznym, politycznym i militarnym. Ekonomicznie Chiny rozwinęły relacje handlowe z krajami regionu głównie poprzez import surowców energetycznych oraz eksport własnych towarów. Projekt Nowego Jedwabnego Szlaku, największe przedsięwzięcie tego typu w historii, zacieśnia relacje gospodarcze i polityczne z państwami uczestniczącymi w tym projekcie. Chiński model współpracy gospodarczej prowadzi do uzależnienia krajów od relacji z Pekinem. W aspekcie politycznym Chiny kreują się na poważnego gracza na arenie międzynarodowej, odgrywając rolę mediatora i rozjemcy w relacjach między państwami, co ma na celu budowanie stabilizacji w regionie. Siła oddziaływania Chin w tych dwóch aspektach objawia się tym, że kraje regionu wolą przemilczeć kontrowersyjne działania ChRL w kwestii Ujgurów, kalkulując, że los chińskich muzułmanów jest mniej ważny od korzyści wynikających z pozytywnych relacji z Pekinem. W aspekcie militarnym Chiny zwiększają swoją obecność poprzez sprzedaż broni, wspólne ćwiczenia wojskowe z krajami regionu oraz obecność swoich sił zbrojnych.

Rywalizacja ChRL i USA jest jednym z najważniejszych zagadnień współczesnej polityki międzynarodowej. Na Bliskim Wschodzie dochodzi do paradoksu, w którym Chiny są beneficjentem polityki USA, zwłaszcza w zakresie ochrony szlaków handlowych i interwencji w Iraku, po której Chiny zyskały najwięcej gospodarczo. Celem Chin jest dalsza ekspansja w regionie przy jednoczesnym minimalizowaniu kosztów związanych z tym zaangażowaniem. Idealnym scenariuszem dla Pekinu byłoby, aby kraje arabskie przejęły od USA rolę stabilizatorów regionu, co mogłoby ograniczyć zaangażowanie Stanów Zjednoczonych.

Reasumując, można stwierdzić, że Bliski Wschód jest jednym z najważniejszych obszarów polityki międzynarodowej Chin. Rywalizacja o wpływy między ChRL a Stanami Zjednoczonymi prawdopodobnie będzie się nasilać w nadchodzących dziesięcioleciach. Przesunięcie ciężaru amerykańskiej

polityki na Pacyfik daje Pekinowi szansę na próbę stworzenia własnego porządku w regionie. Nadchodzące lata zadecydują o układzie sił na Bliskim Wschodzie, przy coraz większym zaangażowaniu Chin.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne i dokumenty

- The State Council the People's Republic of China, *Full text of China's Arab Policy Paper*, https://english.www.gov.cn/archive/publications/2016/01/13/content_281475271412746.htm (dostęp: 8.05.2024).
- United Nations, *OHCHR Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, People's Republic of China*, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/2022-08-31/22-08-31-final-assesment.pdf> (dostęp: 8.05.2024).
- United Nations, *Resolution 1441 (2002)*, <https://www.un.org/depts/unmovic/documents/1441.pdf> (dostęp: 6.05.2024).

Źródła

- Jinping X., *The Governance of China*, Beijing 2014.

Opracowania

- Bianchi R., *The Perception of the 2009 Ürümqi Conflict across the Islamic World*, [w:] *Toward Well-Oiled Relations? China's Presence in the Middle East Following the Arab Spring*, red. N. Horesh, Basingstoke 2016.
- Broma A., *Chińska strategia na Bliskim Wschodzie w XXI wieku – ewolucja kluczowych elementów*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2018, nr 3, s. 229–242.
- Czornik K., *Bliski Wschód jako region zintensyfikowanego oddziaływania i wpływów Chińskiej Republiki Ludowej w drugiej dekadzie XXI wieku*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2020, nr 17(1), s. 121–146.
- Góralczyk B., *Geostrategia Xi Jinpinga – Chiny ruszają w świat*, „Rocznik Strategiczny” 2016, t. 22, s. 286–300.
- Hutchings G., *Modern China: A Guide to a Century of Change*, Harvard University Press, Cambridge 2001.
- Jureńczyk Ł., *Uwarunkowania budowy i rozwoju bazy morskiej Chińskiej Republiki Ludowej w Dżibuti*, „Roczniki Humanistyczne” 2020, nr 9, s. 5–20.
- Mierzejewski D., *Spory o miejsce i rolę Chin w stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Chiny w XXI wieku. Perspektywy rozwoju*, red. W.J. Dziak, K. Gawlikowski, M. Ławacz, Warszawa 2012.
- Mucha-Leszko B., *Globalna czy regionalna liberalizacja handlu międzynarodowego?*, „Współczesne Problemy Ekonomiczne. Globalizacja. Liberalizacja. Etyka” 2014, nr 8, s. 143–154.

Pietrasiak M., Mierzejewski D., *Między wzrastaniem a harmonią – uwagi o chińskiej polityce zagranicznej*, [w:] *Chiny w stosunkach międzynarodowych*, red. M. Pietrasiak, D. Mierzejewski, Łódź 2012.

Źródła internetowe

Blanchard B., *China Envoy Says No Accurate Figure on Uighurs Fighting in Syria*, Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-china/china-envoy-says-no-accurate-figure-on-uighurs-fighting-in-syria> (dostęp: 8.05.2024).

Embassy of People's Republic of China in the Kingdom of Lesotho, *China is offering, not taking a 'free ride'*, http://ls.china-embassy.gov.cn/eng/zggy/201507/t20150713_6679817.htm (dostęp: 9.05.2024).

Fleck A., *China's Wide Reach as a Trading Partner in the MENA Region*, <https://www.statista.com/chart/30275/ranking-of-china-as-trading-partner-of-mena-countries/> (dostęp: 10.05.2024).

Fulton J., *China doesn't have as much leverage in the Middle East as one thinks – at least when it comes to Iran*, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/china-mena-leverage-iran-houthi-yemen/> (dostęp: 10.05.2024).

Human Right Watch, *China: Minority Region Collects DNA from Millions*, <https://www.hrw.org/news/2017/12/13/china-minority-region-collects-dna-millions> (dostęp: 8.05.2024).

Kobylarz K., *Chiny przechodzą na prowadzenie w globalnym imporcie ropy naftowej*, <https://obserwatorlogistyczny.pl/2023/05/16/chiny-przechodza-na-prowadzenie-w-globalnym-imporcie-ropy-naftowej/> (dostęp: 10.05.2024).

Lendon B., *China, Russia and Iran put on show of force with Mideast naval drills*, <https://edition.cnn.com/2024/03/13/middleeast/china-russia-iran-navy-drills-intl-hnk/index.html> (dostęp: 9.05.2024).

Miedziński P., *Chiny ćwiczą z Emiratami*, <https://defence24.pl/geopolityka/chiny-cwicza-z-emiratami> (dostęp: 8.05.2024).

Miedziński P., *Niecodzienny ruch USA. Siły specjalne na stałe na Tajwanie*, <https://portal-obronny.se.pl/geopolityka/niecodzienny-ruch-usa-sily-specjalne-na-stale-na-tajwanie-aa-edfN-aZfh-MBvh.html> (dostęp: 9.04.2024).

Ministry of National Defense of the People's Republic of China, *44th Chinese naval escort task force concludes visit to Oman*, http://eng.mod.gov.cn/xb/News_213114/OverseasOperations/EscortMissions/16259035.html (dostęp: 9.05.2024).

Nikkei Asia, *Iran's oil exports reach 5-year high, with China as top buyer*, <https://asia.nikkei.com/Business/Markets/Commodities/Iran-s-oil-exports-reach-5-year-high-with-China-as-top-buyer> (dostęp: 10.05.2024).

Nowacka S., *Polityka Arabii Saudyjskiej w świetle porozumienia z Iranem*, <https://pism.pl/publikacje/polityka-arabii-saudyjskiej-w-swietle-porozumienia-z-iranem> (dostęp: 10.05.2024).

Observatory of Contemporary Crises, *China in Djibouti: a future uncertain*, <https://crisesobservatory.es/china-in-djibouti-a-future-uncertain/> (dostęp: 9.05.2024).

Reuters, *Turkish leader calls Xinjiang killings „genocide”*, <https://www.reuters.com/article/idUSTRE56957D/> (dostęp: 10.05.2024).

Shafaq, *Iraq heads to China to boost its oil production*, <https://shafaq.com/en/Economy/Iraq-heads-to-China-to-boost-its-oil-production> (dostęp: 6.05.2024).

The New York Times, *China, with \$400 Billion Iran Deal, Could Deepen Influence in Mideast*, <https://www.nytimes.com/2021/03/27/world/middleeast/china-iran-deal.html> (dostęp: 10.05.2024).

The New York Times, *Exclusive Obama Interview: China as a Free Rider*, <https://www.youtube.com/watch?v=Hg8ntdSbmCk> (dostęp: 6.05.2024).

The Observatory of Economic Complexity, *China/Djibouti*, <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/dji> (dostęp: 9.05.2024).

The Observatory of Economic Complexity, *Djibouti*, <https://oec.world/en/profile/country/dji> (dostęp: 9.05.2024).

The White House, *President Biden Signs Executive Order on Addressing United States Investments in Certain National Security Technologies And Products in Countries of Concern*, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/08/09/president-biden-signs-executive-order-on-addressing-united-states-investments-in-certain-national-security-technologies-and-products-in-countries-of-concern/> (dostęp: 9.05.2024).

Eryk Wierzejski

THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA'S GROWING PRESENCE IN THE MIDDLE EAST IN THE 21ST CENTURY

AS a country aspiring to become a leading superpower in the multilateral world, the People's Republic of China is intensifying its international presence in every region of the world. Xi Jinping's coming to power ends the era of Deng Xiaoping's 28-character doctrine of „hiding its own capabilities". The change in power begins the era of the Chinese Dream, which is expected to result in a great Chinese renaissance by 2049. The reborn is to be a state that determines international politics. The Middle East region has become a key area in PRC policy over the past decades. The region is important to Beijing because of its raw materials (oil imports) and its strategic location at the junction of three continents (Europe, Africa and Asia). The strategic aspect manifests itself in aspects of China's economic, political and military presence tasked with securing Chinese interests in the region. The purpose of this article is to analyze selected aspects of the Chinese presence in the Middle East in the 21st century. Economic, political and military aspects of the Middle Kingdom's increasing presence in the region are analyzed. Also analyzed is the aspect of the desire of the government in Beijing to displace the American sphere of influence. The hypothesis of the article is that the People's Republic of China is systematically increasing its involvement and influence in the Middle East, while balancing between competing with the United States and being a beneficiary of the US presence in the region.

Keywords: Middle East, New Silk Road, China, United States, Xi Jinping